

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2
0
2
4

No 3

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Elektron nashr. 796 sahifa.

E'lon qilishga 2024-yil 30-martda ruxsat etildi.

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Axmedov Sayfullo Normatovich i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMIB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d. TDIU professori
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoira Azimovna, SamDu IS instituti professori
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., TAQU katta o'qituvchisi
Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Экологические и альтернативные заполнители для бетона в условиях Узбекистана.....	10
Акрамов Хуснитдин Ахрарович, Тохиров Жалолиддин Очилович, Самадов Хомид Самандарович	
Investition marketingni rivojlantirish asosida mintaqa investitsiya jozibadorligini oshirish	16
Ahmedov Alim Babaniyazovich	
O'zbekistonda yashil budjetlashtirish, energiya samaradorligi va issiqxona gazlari emissiyasi.....	22
Pulatov Dilshod Haqberdiyevich, Qulliyev Ulug'bek Mirzayevich, Mamanov Alisher	
Development of the Digital Economy as a Trigger of the Economic Growth of the New Uzbekistan.....	28
Luiza Sayfullovna Makhmutkhodjaeva, Umarova Shahnoza Akbarovna	
Oliy o'quv yurtlarida matematik statistikani o'qitishning xususiyatlari.....	34
Shamsiyev Damin Najmiddinovich, Aymatova Farida Xo'razovna	
Turizm tadbirkorlikning o'ziga xos xususiyatlari	37
Mardonova Dilafruz Kosimovna	
Oziq-ovqat xavfsizligi ta'minoti: O'zbekistonda mayonez importini notarif tartibga solish va ichki ishlab chiqarishni rivojlantirish istiqbollari.....	41
Muratova Shohista Nimatullayevna, Nomozov Azizbek Xayrulla o'g'li	
Mamalakatimizga xorijiy investitsiyalarni jalb etishda qimmatli qog'ozlar bozorining o'rni va roli	46
Akramov Azamat Ramziddinovich	
Mamlakatning iqtisodiy va ekologik rivojlanishida elektromobil sanoatini rivojlantirishning ahamiyati	53
Iminov Mahmudjon Azimjon o'g'li	
Hududiy eksport salohiyatini oshirishning marketing strategiyasi.....	60
Jiyamuratov Rustam Nuridinovich	
Turistik kompaniyalar moliyaviy barqarorligini baholash usullarini takomillashtirish kompaniya moliyaviy barqarorligini ta'minlashning muhim mezonini.....	65
Jo'rayev Behzod Nuraliyevich	
Iste'molchilarni xulq-atvori modellari asosida marketing strategiyalarini shakllantirish.....	70
Kutbitdinova Moxigul Inoyatovna	
Hisob siyosati va unda biologik aktivlar hisobini yoritib berish tartibini takomillashtirish	75
Mirzayeva Nargiza Batirovna	
Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda investitsiyalarning o'rni.....	80
Otajonova Charosxon Polvonquli qizi	
Innovatsion menejment va raqamli transformatsiyalarni joriy etishning metodologik asoslari.....	84
Quldoshev Asliddin Tursunovich	
Strategik boshqaruvda xususiy kapital samaradorligini baholash.....	89
Nasriyeva Zebiniso A'zam kizi, Mavlyanova Dilobar Maxkamovna	
Mintaqalarni innovatsion rivojlantirish istiqbollari tashkiliy tuzilmalarini takomillashtirishni boshqarish yo'llari	100
Xodjamuratova Gulbaxar Yuldashevna	
Meva-sabzavot eksporti barqarorligini ta'minlashning ekonometrik tahlili	105
Shamsiyeva Feruza Muratxodjayevna	
Зарубежный опыт активизации экономической активности домохозяйств.....	111
Бердиев Гайрат Ибрагимович, Маликова Севинч Телман кизи, Люсиков Артемий Александрович	
The Impact of Foreign Direct Investment on Economic Growth: A Case Study of Uzbekistan.....	116
Abdulla Ibragimov, Keldiyorov Shakhriyor Ilyos O'g'li	

Mintaqada sanoat ishlab chiqarish rivojlanishining kambag'allikni qisqartirishdagi ahamiyati	121
Abdullayev Habibullo Asadulla o'g'li	
Global iqtisodiyot sharoitida islom moliyasi mezon va tartiblarini joriy etishdagi muammolar va yechimlar	125
Abduvosidova Gulandom Abdurashid qizi	
Amerika Qo'shma Shtatlari tajribasida biznes subyektlarini toifalarga ajratish amaliyotining xususiyatlari	131
Akobirova Nodira Najmiddin qizi	
O'zbekiston Respublikasida qishloq xo'jaligini innovatsion rivojlanish yo'llari	135
Axmedova Nafisa Amirddin qizi	
Strategic directions of integration of Uzbekistan into the international hospitality industry	140
Bekmurodova Laylo Tursunmamatovna	
Surxondaryo viloyatida parrandachilikni rivojlantirish ko'rsatkichlarini prognozlash va modelashtirish	144
Bobomuratov Imomqul Islamovich	
Mamlakatimizda chorvachilik mahsulotlarini yetishtirishning hozirgi holati va uning tahlili	149
Talipova Dilfuza Nabiyeвна	
Agrar soha korxonalarining moliyaviy qo'llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish	154
Erkinxojiyev Ismoiljon Ikromjon o'g'li	
Analysis of the Influence of Macroeconomic Indicators on State Budget Tax Revenue	158
Meyliev O. R., Gofurova K.	
Mahalliy budjet xarajatlarini hududlar ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishiga ta'siri	166
Hazratqulov Shahboz Boboqul o'g'li	
Influence of Digital Technologies on Economic Growth of the Republic of Uzbekistan	170
Igamberdiyeva Kunduz Ergashevna	
Transmilliy kompaniyalarning tashqi bozorlar uchun marketing strategiyalari va marketing tadqiqotlarini o'tkazish amaliyoti	174
Jo'rayeva Zilola Turobovna, Saidova Dilnozaxon Odiljon qizi	
Tijorat banklari tomonidan investitsiya loyihalarini moliyalashni rivojlantirish imkoniyatlari	178
Kamilova Iroda Xusniddinovna	
Korxonalarda inqirozga qarshi moliyaviy boshqaruv tizimini takomillashtirish	183
Latipova Shaxnoza Maxmudovna	
Tijorat banklari faoliyatida onlayn tizimlarining tutgan o'rni va ularning rivojlanishi	188
Raxmataliyev Muzaffar Eshdavatovich	
Aholi farovonligini oshirishda tadbirkorlik faoliyatining ta'sirini baholashning nazariy asoslari	194
Fayziyeva Dilsuz Bahodirovna	
O'zbekiston Respublikasini "yashil" iqtisodiyotga o'tish samaradorligini oshirish	200
Mirzayev Bexruz Abdulla o'g'li	
Andijon viloyatida kambag'allik darajasini qisqarishiga ta'sir etuvchi ko'rsatkichlar	214
Musaeva Ziyoda Allayarovna	
O'zbekiston Respublikasi qishloq xo'jaligi eksportida marketing muammolari	218
Musyeva Shoirazimovna, Agzamov Avazxon Talgatovich	
Respublikamizda parranda bosh sonining hozirgi holati va uning istiqbollari	223
Akramova Nargiza Axrorovna	
Menejmentda ishbilarmonlik kommunikatsiyalaridan foydalanishda optimal strategiyalarini qo'llash shart-sharoitlari	227
Narzullayeva Gulchehra Salimovna, Shadiyeva Madina Djaloliddin qizi	
Raqamlashtirish sharoitida innovatsion faoliyatning o'ziga xos xususiyatlari	231
Nazarova Latofat Toirjon qizi	
O'zbekistonda masofaviy bank xizmatlarini rivojlantirishdagi muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari	235
Nurmuxammedov Matlab Yunusovich	

Davlat aktivlarini samarali boshqarish hamda nazorat qilishni takomillashtirish.....	240
Mirzayev O., Nazarov G'ayrat Olim o'g'li	
Talabalarning oilali bo'lishiga ta'sir etuvchi omillarga iqtisodiy baholashda yangicha yondashuv.....	246
O. U. Shomurodov, Z. U. Uroqov, A. T. Ablahatov, A. A. Suyarov, J. S. Urazov	
Methodological Aspects for Branding in Private Schools.....	251
Odilova Sitora Sayfitdin qizi	
Совершенствование процедуры оценки эффективности и результативности расходов государственного сектора.....	256
Олимов Элёр Фазлиддин угли, Искандаров Суннатилло Бахриддин угли	
Logistika xizmatlari samaradorligini oshirishda blokcheyn texnologiyalardan foydalanish	261
Rajabov Orzujon Mamasoliyevich	
Markaziy Osiyoda energetika bozorini rivojlantirishning kelgusi istiqboli va imkoniyatlari.....	267
Saidov Mash'al Samadovich, Umarova Irodaxon Nuraliyevna	
Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda sug'urta bozorining innovatsion usullaridan foydalanishning konseptual asoslari	275
Narzullayeva Gulchehra Salimovna, Saidova Dilnozaxon Odiljon qizi	
Oliy ta'limda boshqaruv strategiyalari va ularni amalga oshirish mexanizmi.....	279
Saidqulova Firuza Farmonovna	
Jismoniy shaxslardan olinadigan daromadlarini soliqqa tortishning o'ziga xos xususiyatlari	283
Salimov Sherzod Baxtiyorovich	
O'zbekiston Respublikasidagi mavjud suv resurslarining iqtisodiy holati tahlili	288
Shanazarova Gulyora Baxtiyarovna	
Tijorat banklari kredit risklarini kamaytirish yo'llari.....	294
Tulkinova Maftuna Anvarbek qizi	
The use of Intellectual Systems in the Improvement of the Educational Process Management System in Higher Educational Institutions	303
Umarova Dilfuza Rakhmatilla qizi	
Oliy ta'lim tizimida yangi iqtisodiy mexanizmlarni shakllantirish.....	307
Xakimov Dilshodjon Rahmonaliyevich	
Global iqtisodiy sharoitida moliyaviy hisobotlar auditida muhimliklarni baholashni xalqaro standartlar asosida takomillashtirish	311
Xasanova Nasiba Tolliboy qizi	
Qurilish materiallari sanoatida innovatsion klasterlarni tashkil etish istiqbollari.....	314
Yuldasheva Kamola Miraliyevna	
Oliy ta'lim muassasalarida gibril bulut xizmat modelini qo'llash mexanizmini ishlab chiqish	319
Zaripov Bahodir Bobomurod o'g'li	
Роль инвестиций в системе железнодорожного транспорта в Республике Узбекистан	325
Акбарова Лайло Упашевна	
Gidrotexnik inshootlar betonlarini samaradorligini tahlil qilish va oshirish natijalari.....	330
Asqarov B. A., Karimov M. U., Xolmirzayev S.T., Obidjonov J. T.	
Maxsus iqtisodiy zonalar hududiga jalb etilgan investitsiyalar to'g'risida	334
Davlayev G'olib Ashurovich	
Yangi xizmat turi xizmatlar sohasini innovatsion boshqarishning metodologiyasi	337
Djurayeva Dilnoza Davron qizi	
Mintaqalar innovatsion salohiyatini baholashning uslubiy yondashuvlari.....	343
J. A. Ismatullayev, D. X. O'rinov	
Milliy qayta sug'urtalovchilarning xalqaro sug'urta bozoriga kirib borishi va kutilayotgan xavf-xatarlar	348
Jorabayev Jasur Abduraxmanovich	

Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari asosida tovarlar auditi natijalarini auditorlik hisobotida aks ettirish tartibi	354
Ibragimov M. M., Ergashev O. F.	
Turistik destinatsiyalarni tashkil etish va rivojlantirishning xorijiy tajribalari	358
Karimov Anvar Aktam o'g'li	
Jismoniy shaxslarning mol-mulk va yer soliqlarini hisoblash va undirish samaradorligini oshirish yo'llari.....	362
Qurbonov Muxiddin Abdullayevich	
Iqtisodiy xavfsizlikning institutsional tizimini tadqiq etishga uslubiy yondashuvlar.....	367
Mamatov Axmetjon Atajanovich, Allaberganov Zakir Gayibovich	
Davlatning iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashning nazariy jihatlarini	373
Mamatov Mamajan Axmadjonovich	
Paxta-to'qimachilik klasterlari eksport faoliyatini rivojlantirishning xorij tajribasi.....	380
Mansurov Saidxo'ja Kamalovich	
Korxonalar raqobatbardoshligini oshirish muammolari va dolzarb vazifalari	386
Musyeva Shoiraz Azimovna	
Устойчивый и инклюзивный рост: взаимосвязь экономического прогресса с социальным равенством и экологическим управлением	390
Нодирбек Холбаев	
Mintaqalarni investitsion jozibadorligini taraqqiyot strategiyasiga ta'sirini statistik baholash.....	396
Nuriddinov Zufar Akbarovich	
Финансирование каракулеводства: преодоление финансовых вызовов в пустынных регионах Узбекистана	402
Нуриллаев Жамолиддин Ярашевич	
O'zbekiston investitsiya muhitini yanada yaxshilash va uning jozibadorligini oshirish.....	408
Oybek Elmuratov	
Intellectual mulkning iqtisodiy mazmuni va tarixiy rivojlanish bosqichlari	411
Maxmudova Nargiza Davlyat qizi	
Implementation and use of Digital Technologies in Logistics Abstract.....	416
Kushakova Mamura, Koshakova Mukhlisa Surat qizi	
Innovatsion iqtisodiyot tushunchasining mazmun mohiyati	421
Abduqaxorov Bekzod O'tkir o'g'li	
Raqamlashtirish iqtisodiy o'sish va raqobatbardoshligini oshirish omili sifatida.....	426
Mamajonova Durdonahon Mamaruzi qizi	
O'zbekistonda tashqi savdoni notarif usullar orqali tartibga solishning mamlakat iqtisodiyotiga ta'siri.....	431
Norqobilov Akobir Iso o'g'li	
Инновационные методы переработки горных отходов для экологической устойчивости в Узбекистане	437
Аскарлов Бахтиер Аскарлов, Собирова Мукаддас Хамидуллаева	
Опыт зарубежных стран по стимулированию производства сельскохозяйственной продукции и перспективы внедрения в Узбекистан.....	442
Холиков Сулаймон Уткир угли	
Xo'jalik yurituvchi subyektlarda strategik boshqaruv hisobini tashkil qilishning uslubiy jihatlarini.....	447
Pardayeva Shahnoza Abdinabiyevna	
O'zbekiston Respublikasida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik faoliyatini moliyalashtirishni statistik tahlili.....	452
Sayfullayev Siddik Nosirovich	
Sug'urta tashkilotining innovatsion risklarini baholash.....	457
Sattorov Shoxrux Maxmudjon o'g'li	

Kapital bozori rivojlanishining zamonaviy tendensiyalari	462
Turdiyeva Uzayda Omirbayevna	
Адаптивный искусственный интеллект в управлении человеческими ресурсами	469
Хайдарова Малика Шокирджановна	
Oliy ta'lim muassasalarida moliyaviy mablag'lardan samarali foydalanishga xizmat qiluvchi zamonaviy va istiqbolga mo'ljallangan huquqiy asoslarning yaratilganligi to'g'risida	478
Xayriddinov Shuxrat Botirovich	
Investitsiya loyihalariga ta'sir qiluvchi risklarni sifat jihatdan baholash usullarining o'ziga xos xususiyatlari	482
Shaislamova Nargiza Kabilovna	
Tijorat banklari tomonidan investitsion loyihalarni kreditlash tartib va ularni takomillashtirish yo'llari	491
Yunusova Ozoda Anvarjon qizi	
Hududlar iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda soliq salohiyatini oshirishning nazariy jihatlarini	498
E. N. Raximov	
Konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobot tuzishning zarurligi	504
Avazov Ilxom Ravshanovich	
Inson resurslarini boshqarishning innovatsion usullarini joriy etish vositalarini ishlab chiqish	509
Djuraeva Guzal Shavkatovna	
Agrar soha korxonalarining moliyaviy qo'llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish	513
Erkinxojiyev Ismoiljon Ikromjon o'g'li	
Korporativ qimmatli qog'ozlar asosida korxonalarni moliyalashtirishning ilg'or xorij tajribalari	517
Igitov Jurabek Kuzibekovich	
The impact of corporate governance on firm performance and financial stability	524
Muhammadyor Yunusov	
Mintaqalarda kamg'allik darajasini pasaytirish va xorij tajribasidan foydalanish yo'llari	537
Musulmonova Shahlo Nasriddinovna	
Makroiqtisodiy barqarorlikni mustahkamlash soliq ma'muriyatchiligini samarali tashkil etish yo'llari	541
Mutalova Dilorom Maxamadjanovna, Kenjaboyeva Nigina	
Iqtisodiy savodxonlik hamda tadbirkorlik qobiliyati o'rtasidagi to'g'ri nisbatdagi bog'liqlik munosabatining fundamental asoslari	544
Tuxtayeva Muyassar Shovkat qizi	
Korxonalarning bankrotlik riskini baholashning xalqaro modellari	550
Umarova Hulkar Umidulloyevna	
O'zbekistonda korxona boshqaruvida kadrlar salohiyatidan foydalanish amaliyotini rivojlantirishning xorij tajribasi	555
Do'stova Aziza Qahramonovna	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida boshqaruv tizimining xususiyatlari	559
Iroda Majidova	
Ziyorat turizmini rivojlantirishning muhim xususiyatlari	565
Mirzayev Qulmamat Jonuzoqovich, Shukurov Tohirjon Izzatullo o'g'li	
Qandolat mahsulotlari bozorida marketing tadqiqotlarini asosiy yo'nalishlari	569
Tuychiyeva Vasila Faxriddin qizi	
“Зелёная экономика” как фактор повышения экономического роста страны	573
Тураева Адиба Икрамовна	
Oilada sarf-xarajatlar samarasiga erishishning muhimligi	580
Xasanov Rustam Rabimovich	
Aholi farovonlik darajasidagi farqlarni tartiblash yo'nalishlari	583
Xasanov Rustam Rabimovich, Turdiyev Zoxidjon Rustamovich	

Совершенствование оценки стоимости объектов недвижимости в Узбекистане на основе зарубежного опыта.....	588
Хомитов К. З., Халилова Л. Ш.	
Mamlakatimizda qishloq xo'jaligida kooperatsiya munosabatlarini rivojlantirishda xorij tajribalaridan foydalanishning ahamiyati.....	594
Choriyeva Nigina Kaxramonovna	
Davlat xaridlari tizimini takomillashtirish yo'llari	598
Alimbayeva Sevara Alimbayevna	
Yengil sanoatni rivojlanishida Germaniya tajribasi.....	601
F. Jumaniyazova, G'ulomov Ibroxim Rustam o'g'li	
The efficiency of usage of Islamic finance instruments in security market.....	607
Khasanov Umarbek Begmat ugli	
Tadbirkorlik subyektlari eksportini rivojlantirishda raqamli platformalardan foydalanishning xorijiy tajribalari va ulardan foydalanish yo'llari.....	613
Mamasoatov Dilshod Ravshanovich	
O'zbekistonda kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlarini tashkil qilinishining hozirgi holati va muammolari	621
Nutfulloev Tolib G'olib o'g'li	
Mehnat bozorida raqamli texnologiyalardan foydalanish metodologiyasini takomillashtirish	627
Maxammadiyev M. M.	
Ishlab chiqarishni modernizatsiya qilish sharoitida mahsulot tannarxini optimallashtirish asoslari.....	632
Narzullayeva Gulchehra Salimovna	
Elektron pullarni rivojlantirish yo'llari	636
Rustamov Maqsud Suvonqulovich, Egamberganov Mirzabek Odilbek o'g'li	
Загрязнение окружающей среды в Узбекистане: проблемы, причины и пути решения	644
Ишонкулова Феруза Асатовна, Шукуров Тимур Умидович	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida tijorat banklarini transformatsiyalash modeli orqali takomillashtirish	649
Norov Akmal Ruzimamatovich, Norova Nozima Nabiyeвна	
Land Tax Received From Individuals and its Share in the Budget of the Republic of Uzbekistan	656
Hakimov Feruz Khurshid ugli	
O'zbekistonda "yashil" iqtisodiyot va iqlim o'zgarishi bilan bog'liq xarajatlar tahlili.....	659
Isaxonova Ruxshona Muzaffar qizi, Sharapova Mashxura Azadovna	
Qurilish xizmatlari ma'lumotlar tizimini takomillashtirish imkoniyatlari.....	665
Nurfayziyev Zayniddin Boymurodovich, Nurfayziyev Elyor Zayniddinovich	
Ipotekali kreditlashni rivojlantirishning xorijiy davlatlar tajribasi va uni O'zbekistonda tatbiq etish yo'llari	670
Turdiyev Shaxriddin Erxonovich	
Suv resurslaridan foydalanishda xorij tajribalari	675
Berdiyev Anvar Abdivaliyevich	
Auditda yetarli va mos dalillarni to'plash tartibi	681
Meliyev Isroil Ismoilovich	
"Yashil" iqtisodiyot konsepsiyasining shakllanishi va rivojlanishi.....	686
Urunbayev Saparbek Samatovich	
Uy-joy fondini boshqarish samaradorligini oshirishning ustuvor yo'nalishlari.....	692
Xolmuradov Raxmatilla Ne'matillaevich	
O'zbekiston mahsulotlarining tashqi bozordagi raqobatbardoshligi xususiyatlari va onlayn platformalar.....	699
Baymuradov Shoxrux Maxmudovich	
Factors affecting investment attractiveness in the global investment landscape.....	704
Otaboev Akhmed Makhsudbek o'g'li, Juliana Juliana, Fazliddin Nasriddinov	

Xalqaro migratsiyaning O'zbekiston mehnat bozori va inson kapitaliga ta'siri.....	709
Tilabova Kumush Farhod qizi	
Анализ и оценка естественного освещения помещений образовательных учреждений.....	714
Пирмухамедова Шахноза	
Актуальные вопросы укрепления доверия населения к банковской системы Республики Узбекистан...	719
Рузиева Нилуфар Тулкин кизи	
Методические подходы к формированию механизмов стратегического управления развитием химической отрасли.....	725
Бибутова Шахло Саъдуллаевна	
Iqtisodiyotni rivojlantirishda erkin iqtisodiy zonalarini tashkil etishning afzalliklari va muammolari	730
Axmedova Dilbar Buronovna	
Natijaga yo'naltirilgan budjetlashtirishda sog'liqni saqlash muassasalarini moliyalashtirishning mohiyati.....	734
Ishmanova Diana Nurmamadovna	
Oziq-ovqat sanoatini tashkiliy-iqtisodiy jihatdan rivojlanti-rishning nazariy asoslari	737
Muxtorova Madina Azamat qizi	
Ipoteka kreditlari sohasidagi islohotlar va kelajakdagi istiqbollar.....	741
A'zamxo'jayeva Nihola Sulaymon qizi	
Sanoat ishlab chiqarish tizimining investitsion xususiyatlari	746
Yodgorova Xalima To'liqinovna	
Budjet ijrosini samarali ta'minlashda davlat xaridlarining ahamiyati.....	752
Sholdarov Dilshod Azimiddin o'g'li, Fayzullayeva Zilola Ravshanovna	
Aholi sog'ligi – milliy boylikning tarkibi va jamiyat taraqqiyotining muhim shartidir.....	763
Djumabayeva Shaira Xalillayevna	
Moliyaviy hisobotlarning xalqaro standartlari: hisob siyosati.....	769
Rizayev Nurbek Kodirovich, Mamatova Charos Shavkiddinovna	
Milliy iqtisodiyotni rivojlantirishda investitsion muhitning o'rni	778
Valiyeva Sayyora Xushbaqovna	
Davlat ishtirokidagi korxonalarda korporativ ijtimoiy mas'uliyat ("Rossiya temir yo'llari" OAJ misolida).....	784
Xidirova Marg'uba Rustamovna, Saidqulov Avazbek Botirqul o'g'li	
Raqamli transformatsiyaning O'zbekistonning investitsion jozibadorligiga ta'siri.....	790
Saitkamolov Muxammadxo'ja Sobirxo'ja o'g'li, Markabayeva Jansaya Aybek qizi	

AHOLI FAROVONLIK DARAJASIDAGI FARQLARNI TARTIBLASH YO'NALISHLARI

Xasanov Rustam Rabimovich

Iqtisodiyot fanlari doktori, Makroiqtisodiy va hududiy tadqiqotlar instituti professori, bo'lim boshlig'i

Turdiyev Zoxidjon Rustamovich

Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi, Axborot-tahlil va ijro intizomi bo'limi bosh mutaxassisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada aholi farovonligi, undagi farqlar, kelib chiqish sabablari, bu borada iqtisodchi olimlar qarashlari, aholining eng past va eng yuqori daromadga ega guruhlar o'rtasidagi tafovut, daromadlar farqlanishining asosiy jihatlari va farovonlik bilan bog'liq bo'lgan masalalar yoritib berilgan. Shuningdek, aholi farovonligi darajasidagi farqlarni kamaytirish borasida takliflar keltirilgan.

Kalit so'zlar: daromad, farovonlik, ijtimoiylik, tabaqalashuv, turmush darajasi, oqilona sarflar, boylar va kambag'allar, iqtisodiy va ijtimoiy tengsizlik, aholi daromadlarining farqlanishi, iqtisodiy yuksalish, aholi farovonligining o'sishi.

Abstract: This article highlights the well-being of the population and differences in living standards, the reasons for its origin, the views of economists, the difference between the lowest and highest income groups, the main aspects of income differentiation and issues related to welfare. Proposals were also put forward to reduce the differences in the level of well-being of the population.

Key words: income, welfare, the public, differentiation, standard of living, reasonable expenses, rich and poor, economic and social inequality, differentiation of income of the population, economic growth, growth of welfare of the population.

Аннотация: В этой статье освещается благосостояние населения и различия в уровне жизни, причины его происхождения, взгляды ученых экономистов, различие между группами населения с самым низким и самым высоким доходом, основные аспекты дифференциации доходов и вопросы, связанные с благосостоянием. Также были выдвинуты предложения по сокращению различий в уровне благосостояния населения.

Ключевые слова: доход, благосостояние, общественность, дифференциация, уровень жизни, разумные расходы, богатые и бедные, экономическое и социальное неравенство, дифференциация доходов населения, экономический рост, рост благосостояния населения.

KIRISH

Yangi O'zbekistonda muvofaqiyatli amalga oshirilayotgan islohotlarda "Yangi O'zbekiston – ijtimoiy davlat" prinsipini hayotga tatbiq etish masalasiga ustuvor e'tibor qaratilib, iste'mol talabini kengaytirish maqsadida sotsial sohani rivojlantirish, mehnatga xaq to'lashni yanada oshirish, xizmat ko'rsatish sektorini, infratuzilma obyektlarini rivojlantirishga, transport va kommunikatsiya loyihalari amalga oshirilishiga alohida e'tibor berilmoqda ⁽¹⁾.

O'zbekiston aholi iqtisodiy farovonligini oshirishda e'tiborli jihati, aholining jon boshiga hisoblangan real daromadlari muttasil oshib borishi hisobidan, uning iste'moli tarkiban yangilanib, aholi hayot kechirishning qulay

sharoitlariga ega bo'lib borishi ko'zatilmoqda. O'zbekistonda farovonlikni umumlashgan ko'rsatkichi hisoblangan inson taraqqiyoti indeksi va barqaror rivojlanish maqsadlariga erishayotganligini, mamlakatning ijtimoiy reytingi oshib borishini xorijlik mutaxassislar, xalqaro tashkilotlar e'tirof etishmoqda.

ADABIYOTLAR SHARHI

Aholi farovonligi va uni yuksaltirish taraqqiyotning bosh masalasi sifatida qaralib kelinmoqda. Iqtisodiyot nazariyasi fan sifatida shakllangan davrdan boshlab hozirga qadar aholi farovonligi u yoki bu darajada o'rganildi.

Marjinalistlar ehtiyojni to'laroq qondirish uchun iqtisodiy resurslarni oqilona ishlatish zarur deb hisobladilar. L.Valras "Maksimal farovonlikka erishishni ta'minlovchi resurslar taqsimotini optimal"¹ (1) deb bildi. Marjinalist G.Sidjvik e'tirof etishicha, individ bozor tizimida o'z farovonligini ko'zlab mehnat qiladi, biroq bu bilan u daromad yaratishda ishtirok etib jamiyatga ham xizmat qiladi, chunki milliy daromad kishilarning daromadidan o'zga narsa emas. G.Sidjvik individ va jamiyat manfaatining ziddiyatidan kelib chiqqan holda ta'kidlaydiki, bozorning individual nafillikka asoslangan raqobat mexanizmi hamma muammolarni ham yechavermaydi, bas shunday ekan ularni xalq etishda davlat qatnashishi kerak.

K.Menger ishchilar mehnatini o'zlashtirishni jamiyatning illati deb qarashni ma'qullamadi, chunki mehnat ishlab chiqarishni bitta omili xolos, u boshqa omillardan afzallikka ega emas. Uning qarashlariga ko'ra, "Kapital sohiblari va yer egalari ishchilar hisobiga yashamaydi, balki yer hamda kapital hisobidan yashaydi"² (2).

U farovonlikni ta'minlashda ishlab chiqarishdan tashqari savdo-sotiq ham qatnashishini ko'rsatdi, chunki uning fikriga ko'ra, "Har qanday xo'jalikning maqsadi ne'matlarning moddiy hajmini ko'paytirish emas, balki inson ehtiyojlarini imkon boricha borgan sari to'laroq qondirishdir"³.

Neoliberalizm vakili Dj.B.Klark farovonlikning manbai bo'lgan boylik muayyan paytda cheklanganligi uchun uning taqsimlanishi bozor qonuniga binoan bo'lganda ko'pchilik farovon bo'ladi, deb hisobladi. Uning yozishicha, bu qonunga ko'ra, "Mutlaqo mukammal raqobat sharoitida har bir ishlab chiqarish omiliga u yaratgan daromad tegadi"⁴ (4). Uning qarashlariga ko'ra, omillar egasi oladigan daromad shakllari orasida ish xaqi bajarilgan ish uchun, foyda kapital berilgani uchun, foiz xizmat ko'rsatgani uchun beriladi.

A.Marshall jamiyatda boylar va kambag'allarning mavjudligini resurslarga tegadigan daromadlarni turlicha bo'lishidan keltirib chiqardi. U iste'moldagi jiddiy farqlarni tabiiy holat deb qaradi. A.Marshall bozor iqtisodiyotida daromadlarning notekis taqsimlanishini inkor etmagan, u jamiyatda milliy daromad yomon taqsimlanganda ayrim kishilar daromadi birdaniga ortishi mumkin, lekin bu baribir daromadlarni hammaning farovonligi uchun yetarli qilmaydi. Bu bilan u xalq turmushini yaxshilash uchun milliy dividendning o'zini ko'paytirish zarurligini ta'kidladi, buning asosiy sharti sifatida mehnat unumdorligi o'sishini ko'rsatdi.

Farovonlikka ijtimoiy tengsizlik jihatidan qaragan olimlar sirasiga B.Djinni kiradi. U jamiyatdagi ommaviy farovonlik hammani bir xil yashashini emas, balki turmush darajasini jiddiy farqlanishi sharoitida yuz beradi, deb qayd etadi. U aholi daromadlaridagi tengsizlikni aniqlash koeffitsiyentlarini Detsil va Kvintel guruhlariga tadbiqan baholashni asoslab beradi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot davomida korxonalar bankrotlik risklarini baholash uchun mavjud modellar tahlili o'tkazildi unda guruhlash, taqqoslama tahlil, statistik tahlil kabi medodlardan foydalanildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Bozor tizimida farovonlik darajasi turli miqyosda bo'lsada, differensiatsiyalashadiki, bu uning jiddiy farqlanishini bildiradi. Odatda differensiatsiya tahlil etilganda aholi daromadi miqdori jihatidan 5 ta kvintelga ajratiladi.

Ular differensiatsiyalashuv darajasi har guruhdagi aholidan 20%i olinib, uning jon boshiga daromad miqdori boshqa guruhdagi 20% kishilarning daromadi bilan taqqoslanadi. Bu guruhlar daromadidagi farqlar o'zgarib tursada, hech qachon yo'q bo'lib ketmaydi, chunki buni bozor iqtisodiyoti qonunlari obyektiv ravishda taqozo etadi, unda ayni bir vaqtda tenglik va tengsizlik bo'ladi.

O'zbekiston bozor iqtisodiyotiga o'tishi bilan aholi daromadlari o'sibgina qolmay, ularni diversifikatsiyalashuvi ham yuz berdi. Diversifikatsiya daromad turlari va manbalarini o'zgarishi bo'lib, bu turli toifa aholiga nisbatan har hil kechadi, albatta bu eng avval bozor tizimiga xos yangi daromadlarni paydo bo'lishi va o'sishini bildiradi.

Farovonlikdagi farqlarni iste'molning tarkibi va sifati ham bildiradi, ya'ni quyi qatlamda sifati past oziq-ovqat iste'mol etilsa, eng yuqori qatlamda sifati oziq-ovqat iste'moli ustivorlikka ega. Turmush madaniyati va

1 Блауг М. Экономическая мысль в ретроспективе. – М.: 1994. – С. 329.

2 Ядгаров Я.С. История экономических учений. – М.: 1996. – С. 150.

3 О'sha yerda. – С. 152.

4 Кларк Дж.Б. Распределение богатства. – М.: 1992. – С. 17.

qulayligini ifodalovchi tovarlar iste'moli yuqori daromadli guruhda quyisiga nisbatan ko'p bo'ladi. Yuqori guruhga mansub kishilar quyi guruh vakillariga nisbatan pullik ijtimoiy xizmatlarni ham ko'proq iste'mol etadilar, ya'ni tibbiyot xizmatlari, ta'lim xizmatlari, madaniyat va sport xizmatlari va h.k. Xullas, farovonlikdagi ijtimoiy tafovutlar iste'molning hajmi va uning sifatida ham gavdalanadi.

Aholining farovonlik bo'yicha differentsiatsiyasi kishilarni qo'shimcha daromad topishga undasada, kambag'allikni yuzaga keltiradi. Kambag'allik tabiiy narsa, biroq, uning chuqurlashib ketishi jamiyatdagi ijtimoiy muvozanatni buzib yuborishi mumkin. Shu sababli kambag'allikni chegaralab turish differentsiatsiya jarayonini tartiblab turishning muhim jihatidir. Buning uchun esa uning sabablarini aniqlash lozim. Ko'p olimlar va xalqaro tashkilotlar ilmiy tadqiqotlari ko'rsatishicha, kambag'allikning asl sababi iqtisodiyot qaloq bo'lishidir. Kambag'allik miqyosi iqtisodiy salohiyat darajasiga teskari mutanosiblikda bo'ladi. Shu sababli Jahon banki ma'lumotlariga ko'ra, dunyodagi kambag'allarning eng katta qismi iqtisodiyot zaif mamlakatlarga to'g'ri keladi.

Iqtisodiyot qanchalik yuksak darajada bo'lsa, farovonlikdagi tengsizlik shuncha kam bo'ladi va, aksincha iqtisodiyot darajasi qanchalik past bo'lsa, tengsizlik shunchalik kuchli bo'ladi. Ammo tengsizlik miqyosi davlatning ijtimoiy siyosatiga ham bog'liqdir. Davlatning ijtimoiy siyosati naqadar kuchli yoki kuchsiz bo'lishiga qarab iqtisodiyot darajasiga nisbatan tengsizlik yuqori yoki past bo'lishi mumkin⁽⁵⁾. Hozir xatto, eng rivojlangan mamlakatlarda ham tengsizlik bir xil emas. Bu yerda 10% eng kambag'allarning daromaddagi hissasining tebranish amplitudasi 1,9% va 4,8% oralig'ida bo'ladi. Eng boylarning hissasi esa 21,3%dan 34,9%gacha boradi.

Xalqaro tashkilotlar inson taraqqiyoti jihatidan O'zbekistonni o'rtacha mamlakatlarga kiritishadi. Shu sababli bu yerdagi tengsizlikni o'rtacha mamlakatlar doirasida ko'rib chiqish to'g'ri bo'ladi. O'zbekistondagi tengsizlikni shartli ravishda bo'lsada boshqalar bilan taqqoslash mumkin. Bu amalning natijalari keltirilgan jadvalda berildi (2-jadval).

1-jadval: Jahonning turli mamlakatlarida aholi daromadlaridagi tengsizlik⁵

№	Mamlakatlar	2021-yil			
		Daromadlardagi hissa (%)		Tengsizlik diapozoni	
		10 % eng kambag'allar hissasi	10 % eng boylar hissasi	10 % eng boylar daromadlarining 10 % eng kambag'allar daromadlaridan yuqoriligi, marta	Djinni koeffitsiyenti
1	Turkmaniston	2,5	31,8	12,9	40,8
2	Tailand	2,6	33,7	13,1	42,5
3	Eron	2,6	29,6	11,6	38,3
4	Gurjiston	1,9	3,6	15,9	38,3
5	Tunis	2,4	31,6	13,3	40,8
6	Jazoir	2,8	26,9	9,6	35,3
7	Filippin	2,4	33,9	14,1	44,0
8	Indoneziya	3,0	32,3	10,8	39,4
9	O'zbekiston	2,9	29,5	10,3	36,7
10	Gvatemala	1,3	42,4	33,9	53,7
11	Hindiston	3,6	31,1	8,6	36,8
12	Angola	0,6	44,7	74,6	58,6

Tengsizlik Djinni koeffitsiyenti bilan aniqlanadi. Mutlaqo tenglik bo'lganda koeffitsiyent 0(nol)ga teng bo'ladi. Mutloq tengsizlikda koeffitsiyent 100(yuz)ga tenglashadi. Amalda mutlaqo tenglik va tengsizlik bo'lmaganidan, koeffitsiyent 0 va 100 oralig'ida bo'ladi. Jadval ma'lumotlariga ko'ra, O'zbekiston bu koeffitsiyent kichik mamlakatlar qatoridan o'rin olgan. Bu yerda boylar va kambag'allar daromadlaridagi farq 10,3 marta bo'lgan. Chunki, boylar qo'lida daromadlarning 29,5%i to'plangan. O'zbekistondagi tengsizlikni me'yorida bo'lgan tengsizlik deb ham aytish mumkin.

Masalan, Djinni koeffitsiyenti Gaitida 59,5, Botsvanada 61,0, Namibiyada, xatto 74,3 bo'lgan. Bu daromadlarni xaddan tashqari katta qismi boylar qo'lida to'planishi natijasida kambag'allar soni jihatidan ko'pchilik bo'la turib, daromadlarni g'oyat kichik qismiga ega bo'lishlarini bildiradi. Davlat kambag'allarga atroflicha yordam berib, ularning daromadini oshirishga ko'maklashgan joyda daromadlardagi tengsizlik me'yorida bo'lib, bu bozor qonun-qoidalari jihatidan adolatli hisoblanadi.

5 Fiskal siyosat. 2021, 2023, 2025-yillar. O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi. www.mf.uz/www.openbudget.uz. O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika agentligi ochiq ma'lumotlar portal.

O'zbekistonda boylar va kambag'allar daromadlaridagi farq 10 martadan ziyodroq bo'lib turadi. Vaholanki, shunday mamlakatlar ham borki, u yerda mazkur farq 40, 50 va xatto, 60 martadan ziyod bo'ladi, chunki davlat tengsizlikning chuqurlashuviga yo'l ochib, muhtojlarni himoya qilishga hech bir e'tibor bermaydi. O'zbekistondagi tengsizlikni me'yorida bo'lishi davlat faol ijtimoiy siyosatining natijasidir, deb aytishga barcha asoslar bor.

Daromadlar diversifikatsiyasi va uning turlari konsentratsiyasini, aholining kvintel guruhlariga qarab farqlantirish mumkin. Birinchi va ikkinchi kvintelni kam ta'minlanganlar tashkil etadi. Uchinchi kvintelga daromadi o'rtacha bo'lganlar (ularni o'rtahol deb ham atashadi) kiritiladi. To'rtinchi va beshinchi kvintelga daromadi ko'p bo'lganlar (ularni boy va o'ta boylar desa ham bo'ladi) kiradi. Biz shundan kelib chiqqan holda, kvintellarni yiriklashtirib 3ta kvintelga keltirdik. Shunga qarab daromadlar diversifikatsiyasi va differensiatsiyasini ko'rib chiqdik.

Aholining tabaqalashuvi daromad turidan ko'ra ko'proq uning miqdoridan kelib chiqadi. Shu sababli farovonlikdagi farqlar tahlil etilganda bir kishiga hisoblangan daromadlar asos qilib olinishi shart. Buning uchun nominal daromatlarni qo'llasa ham bo'ladi.

Aholi daromadlari differensiatsiyasini aniqlash yuzasidan biz bajargan hisob-kitoblar natijalari quyidagi jadvalda keltirildi (2-jadval).

2-jadval: O'zbekistonda aholining eng past va eng yuqori daromadga ega guruhlar o'rtasidagi tafovut (differensiatsiyalashuv) ko'rsatkichlari⁶

№	Aholi ijtimoiy guruhlar	Aholining eng quyi guruhi daromadi = 100		
		2020	2025	2030
1	Kam ta'minlangan aholi daromadi (daromadi pastlar)	100	100	100
2	O'rtacha ta'minlangan aholi daromadi	1693	758	405
3	Yuqori darajada ta'minlangan aholi daromadi (daromadi yuqorilar)	2110	1540	830

Jadval ma'lumotlari ko'rsatishicha, turli guruhlariga mansub aholi daromadlari tabaqalashgan bo'lsada, ularning farqlari unchalik katta emas. Biroq, buni chuqurroq aniqlash uchun eng quyi (1-kvintel) va eng yuqori (5-kvintel) guruhlariga mansub aholi daromadlarini taqqoslash lozim. Aholi ijtimoiy guruhlarining ichida ham mikrodifferensiatsiya yuz beradi. Har bir guruhning o'zidagi aholi daromadlar farqlanishini ham hisobga olish lozim.

Jadvalda keltirilgan ma'lumotlarga ko'ra, 2020-yil eng quyi, ya'ni 1-kvinteldagi aholi daromadi en yuqori, ya'ni 5-kvinteldagi aholi daromadidan 21,1 marta kam bo'lgan. 2030-yilda esa, 1-kvinteldagi aholi daromadi 5-kvinteldagi aholi daromadidan 8,3 martaga kam bo'lgan. Demak, O'zbekistonda aholi daromadlaridagi tafovut ijobiy tarafa o'zgaradi.

Daromadlarni farqlanishiga qarab iste'mol miqdori ham farqlanadi. Aholi turli guruhlarining daromaddagi farqiga nisbatan iste'moldagi farq kam bo'ladi, lekin jamg'arishdagi farq ko'p bo'ladi. Buning sababi shundaki, kam ta'minlangan xonadonlar daromadi deyarli to'la-to'kis iste'molga sarflansa, serdaromadlarda uning kichik qismi iste'molga yuboriladi. Shunga ko'ra, farovonlik differensiatsiyasi baholanganda jamg'arishni ham hisobga olish lozim.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Aholi farovonligi iqtisodiy va ijtimoiydir. Iqtisodiy farovonlikni real daromadlar belgilaydi. Daromadlarni o'zi ishlab chiqarish xosilasi sifatida yaratilgan tovar va xizmatlar bozor qiymatining bir qismi bo'laturib, taqsimlash jarayonida shakllanadi. Aholi daromadlari shakllanishi obyektiv xodisa, uni o'z bilganicha o'zgartirib bo'lmaydi, chunki buni bozor tizimiga xos taqsimlash qonuni boshqaradi. Mazkur qonunga binoan har bir iqtisodiyot subyekting daromadi unga tegishli iqtisodiy resurslar bergan natijaga bog'liq bo'ladi va bu resurslar miqdori, sifati va ularni naqadar samarali ishlatilishini bildiradi. Rurslar ishlab chiqarish omillariga aylanib, YAIM yaratishda ishtirok etadi, ularni bunga qo'shgan hissasiga qarab resurs sohiblari YAIM qiymatining bir qismini daromad sifatida o'zlashtiradilar. Bu qonun daromadlardagi tengsizlikni yuzaga keltiradi.

Hozirgi zamon iqtisodiyoti tabiatan bozor iqtisodiyoti bo'lsada, bu yerda shakllanayotgan nobozor munosabatlari ham shakllanadi. Bular insonparvarlik munosabati bo'lib, ijtimoiy partnyorlik, mehr-oqibat va rahmshavqat munosabatlardir, ular bozor iqtisodiyotiga aralash iqtisodiyot belgilarini bag'ishlaydi. Nobozor munosabatlari maxsus taqsimlash qonunini yuzaga keltiradi. Buni ijtimoiy zarurat yuzasidan taqsimlash qonuni deb

6 O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika agentligi ochiq ma'lumotlar portali.

aytish mumkin. Bu qonunga ko'ra YAIM qiymatining bir qismi jamiyatning ijtimoiy himoyasiga muhtoj qatlamlarini ta'minlash uchun ajratiladi.

Taqsimlash jarayoni ko'p bosqichli bo'lib, dastlabki taqsimlash, qayta taqsimlash va yana qayta taqsimlashni o'z ichiga oladi, ishlab chiqarishdagi taqsimlashdan boshlanib, iste'mol arafasidagi taqsimlash bilan yakunlanadi. Bu jarayonda asosiy va hosila daromadlar yuzaga keladi. Hosila daromadlarining o'zi birinchi, ikkinchi darajali hosila daromadlaridan iboratdir.

Iqtisodiy farovonlikni bildiruvchi real daromadlar ta'minlaydi. Real daromadlar pul daromadiga nimalar xarid etish mumkinligini bildirdi. Ammo, shunga tayanib real daromadlarni moddiylashtirib natural daromad sifatida qarash mumkin emas. Real daromad ham qiymat pul kategoriyasi, ularni narx-navoni va shunga ko'ra pul birligi xarid qurbini hisobga oluvchi daromad deb baholash mumkin. Real daromad asosida qo'lga tekkan nominal daromad miqdori va pulning xarid qobiliyati yotadi. Shu bois u nominal daromadlar miqdoriga to'g'ri mutanosiblikda, undan olingan chegirmalar va narx-navoga teskari mutanosiblikda bo'ladi.

Aholi farovonlik darajasidagi farqlarni yumshatish uchun:

*Birinchi*dan, yangi ish o'rinlar yaratish va aholi minimal daromadlari miqdorini oshirish orqali tengsizlikni qisqartirish. Buning uchun ehtiyojmand aholini, ayniqsa yoshlar va ayollar talablari va imkoniyatlarini o'rganib, kasbga o'qitish va tadbirkorlik faoliyatiga keng jalb qilish.

*Ikkinchi*dan, davlat ko'magida investitsiyalarni rag'batlantirish orqali oziq-ovqat sektorini yanada rivojlantirish, ichki va tashqi bozorda iste'molchilar talabini qondirish uchun sharoit yaratish. Buning uchun, mahallalarda ishlab chiqarish ixtisoslashuvini keng ko'lamda tashkil etish maqsadga muvofiq.

*Uchinchi*dan, mahalliy sharoitga mos ixtisoslashgan sanoat tarmoqlarini ustuvor rivojlantirish farovonlikdagi farqni kamaytirishga erishishning asosiy omilidir. Buning uchun, qishloq joylarga ixchas sanoat ishlab chiqarish turlarini kiritish va yuqori ish haqi to'lanadigan ish joylarini tashkil etish zarur hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Sh.Mirziyoyev. Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategisi.–T.: O'zbekiston, 2022. – B. 197.
2. Блауг М. Экономическая мысль в ретроспективе. – М.: 1994. – С. 329.
3. Ядгаров Я.С. История экономических учений. – М.: 1996. – С. 150.
4. Кларк Дж.Б. Распределение богатства. – М.: 1992. – С. 17.
5. O'lmasov A., Vahobov A. Iqtisodiyot nazariyasi. T.: "Iqtisod va moliya" 2014-yil. 424 b.
6. www.mf.uz/www.openbudget.uz.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 3

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.